

ISBN 978-91-87771-07-1

Originaltitel: *An Unnecessary Woman*.

Copyright © 2014, Rabih Alameddine.

Första svenska upplaga 2019.

Svensk översättning © Astrid Ericson Bahari, 2019.

Omslagsbild: Studio Daou, Beirut, 1948.

Tryckt av Lasertryck, 2019.

RABIH ALAMEDDINE

En överflödlig
kvinna

Översättning

Astrid Ericson Bahari

Från min by kan jag se lika mycket av universum som man kan
se från jorden,
Så min by är lika stor som vilket annat land som helst
Ty jag har samma storlek som det jag ser,
Inte samma storlek som min längd.

Fernando Pessoa som Alberto Caeiro,
The Keeper of Sheep

Att läsa och att skriva böcker är kanske ett av de sista försvaren den
mänskliga värdigheten har kvar, för till syvende och sist påminner de
oss om vad Gud en gång påminde oss om innan Han också gick upp i
rök i denna tidsålder av skoningslösa förödmjukelser – att vi är mer än
oss själva, att vi har själar. Och till och med mer än så.

Eller kanske inte.

Richard Flanagan,
Gould's Book of Fish

Botemedlet mot ensamhet är avskildhet.

Marianne Moore,
från essän "If I were sixteen today"

Don Quijotes olycka är inte hans fantasi, utan Sancho Panza.

Franz Kafka,
Dearest Father: Stories and Other Writings

Man skulle kunna säga att jag tänkte på andra saker när jag schamponerade mitt hår blått, och två glas rött vin hjälpte inte koncentrationen direkt.

Låt mig förklara.

För det första, ni bör veta detta om mig: jag har inte mer än en spegel i mitt hem, och en fläckig dessutom. Jag är en samvetsgrann städare, man kan nästan säga tvångsmässig – vasken är oklanderligt vit och dess bronsfärgade kran glimmar – men jag tänker sällan på att torka spegeln ren. Jag tror inte vi behöver konsultera Freud eller någon av hans många skyddslingar för att fatta att det finns ett problem här.

Jag börjar denna berättelse med en dåligt upplyst spegelbild. En av badrummets två glödlampor har slocknat. Jag är mitt uppe i kvällens tandborstningsritual, vänd åt sagda spegel, när en gloria som omger mitt huvud fångar min uppmärksamhet. Med tandborsten i höger hand som fortfarande rör sig upp och ner, från sida till sida, sträcker sig vänsterhanden efter läsglasögonen som ligger på det lilla bordet bredvid toaletten. När de väl sitter på min framskjutande näsa hjälper de mig att se att jag varken är ett helgon eller helgonlik utan snarare som drottningmodern – ja, alltså en bild av drottningmodern fläckad av en skolflickas suddgummi. Knappast en gloria det här, den blå anomalin är mitt våta hår. En pigmentstrid rasar på mitt huvud, ett kattslagsmål med omaka medtävlare.

Jag rör vid en fortfarande våt lock för att testa den blåa nyan-
sens hållbarhet och råkar då lämna en klibbig prick av tandkräm
på den. Ni gör rätt i att förmoda att multitasking inte är min
starka sida.

Jag lutar mig över badkaret och plockar upp tuben med Bel
Argent-schampot jag köpte igår. Jag läser den finstilta texten, ki-
sande till och med med läsglasögonen. Ja, jag använde tio gånger
den föreskrivna mängden då jag tvättade håret. Jag gillar att det
löddrar ordentligt. Bruksanvisningar är inte heller min starka
sida.

Lustigt. Mina kakelplattor i badrummet är vita rektanglar
med sammankopplade ljusblå tulpaner, nästan samma nyans
som min nya hårfärg. Som tur är, är det inte samma färg som
den israeliska flaggans. Kan ni tänka er? Snacka om bråk mellan
omaka medtävlare.

Vanligtvis är fåfänga inte något bekymmer för mig, oroar mig
inte mycket. Men nu hade jag råkat höra de tre häxorna diskutera
mitt hårs oförsonliga vithet. Joumana, grannen ovanpå, hade
föreslagit att om jag använde ett schampo som Bel Argent, skulle
det vita bli mindre monotont. Så där ser ni.

Som jag har förstått det, och jag kan ha fel som vanligt, tende-
rar vi att förlora tapparna i ögonen på kort våglängd i takt med
att vi åldras, så att vi blir sämre på att urskilja den blå färgen.
Det är därför många människor vid en viss ålder har en blåaktig
nyans i sitt hår. Utan den blå tonen ser de sitt hår som blekgult,
eller möjligen laxfärgat. En hårstylist beskrev i radio hur han till
slut övertalade en gammal kvinna om att hennes hår var alldeles
för blått. Men hans kund vägrade ändå att ändra färgen. Det var
mycket viktigare att hon såg sitt hår som naturligt än att resten
av världen gjorde det.

Jag skulle nog komma bäst överens med kunden.

Jag är också en gammal kvinna, men jag har ännu många tap-
par kvar att förlora. Jag kan urskilja den blå färgen lite väl tydligt
just nu.

Tillåt mig att lägga fram ett milt försvar för att ha blivit distraherad. I slutet av året, innan jag påbörjar ett nytt projekt, läser jag den översättning jag har avslutat. Jag gör smärre, slutgiltiga rättelser, sätter sidorna i rätt ordning och lägger dem i lådan. Detta är en del av ritualen, vilken inbegriper insupandet av två glas rött vin. Jag ska också erkänna att den sista genomläsningen tillåter mig att ge mig själv en klapp på axeln, att gratulera mig själv för att ha avslutat projektet. Det här året översatte jag den enastående romanen *Austerlitz*, min andra översättning av W. G. Sebald. Jag läste den idag, och av någon anledning, förmodligen huvudpersonens ohämnade förtvivlan, kunde jag inte sluta tänka på Hannah, jag kunde inte, som om romanen, eller min arabiska översättning av den, var en induktor i Hannahs värld.

Att minnas Hannah, min enda förtrogna, är aldrig lätt. Jag ser henne fortfarande framför mig vid köksbordet med tallriken renskrapad från mat, vilande högra kinden mot sin handflata, med huvudet lätt lutat, lyssnande, erbjudande den sällsyntaste av gåvor: sin odelade uppmärksamhet. Min röst hade inget hem före henne.

Under mina sjuttiofyra år var hon den enda människa jag höll av, den som jag anförtrodde alltför mycket – skrytsamheter, hat, glädje, grymma besvikelser, allt i en enda röra. Jag tänker inte längre lika ofta på henne som jag brukade, men hon dyker upp i mina tankar då och då. Spåren efter Hannah på mig är outplånliga.

Filtrerade hågkomster, rött vin, en gammal kvinnas schampo: blanda väl och det slutar med blått hår.

Jag ska tvätta håret en gång till på morgonen, med utan-tårar-babyschampo denna gång. Förhoppningsvis kommer det blåa att mattas av. Jag kan precis tänka mig vad grannarna kommer att säga nu.

Under så gott som hela mitt vuxna liv, sedan jag var tjugotvå, har jag börjat på en översättning varje förste januari. Jag inser förstås att denna är en helg och att de flesta väljer att fira, de flesta väljer att inte arbeta på nyårsdagen. En gång när jag höll på att bläddra

igenom Beethovens sonatsamling, lade jag märke till att bara den nästsista, det enastående op. 110 i A-dur, var daterad i det övre högra hörnet, som om kompositören ville att vi skulle veta att han var upptagen med arbete den där juldagen 1821. Jag väljer att hålla mig sysselsatt under helgdagar.

De senaste femtio åren har jag översatt färre än fyrtio böcker – trettiosju, om jag räknar rätt. Vissa böcker tog längre tid än ett år, andra vägrade låta sig översättas, och en eller två tråkade ut mig till underkastelse – inte själva böckerna, men mina översättningar av dem. Böcker i och för sig själva är sällan tråkiga, förutom memoarer av amerikanska presidenter (No, No, Nixon) – tjå, memoarer av amerikaner i allmänhet. Det är ”Jag bor i världens rikaste land men tyck ändå synd om mig för att jag växte upp med plattfot och en illaluktande vagina men jag triumferar ändå till sist”-syndromet. Tvi!

Böcker i lådor – lådor med papper, lösa översatta blad. Det är mitt liv.

Jag hängav för länge sedan mig själv åt en blind lust för det skrivna ordet. Litteraturen är min sandlåda. I den leker jag, bygger mina fort och slott, har det synnerligen angenämt. Det är världen utanför som ger mig bekymmer. Jag har anpassat mig fogligt, ehuru inte konventionellt, till denna synliga värld så att jag kan dra mig tillbaka utan större olägenhet till min inre värld av böcker. För att transmuttera denna sandiga metafor, om litteraturen är min sandlåda då är den verkliga världen mitt timglas – ett timglas som rinner undan korn för korn. Litteraturen skänker mig liv, och livet tar kål på mig.

Nåja, livet tar ju kål på alla.

Men det där är ett dystert ämne. Ikväll känner jag mig levande – blått hår och rött vin-levande. Året är dött. Länge leve året! Jag ska börja på mitt nästa projekt. Detta är den tid som livar upp mig mest. Jag lägger inte märke till juldekorationerna som överflödar i olika delar av min stad, eller ljusen som välkomnar nyår. Detta år infaller Ashura nästan samtidigt, men jag bryr mig inte om det.

Låt folk flagellera sig själva till vansinne i hågkomster. Klago-rop, piskor, blod: Förräderiet mot Hussein rör mig inte.

Låt massorna överhölja sig med guld, rökelse och Chanel för att fira sin frälsares födelse. Sådana trivialiteter betyder noll och intet för mig.

En början är havande med möjligheter. Lika mycket som jag njuter av att avsluta en översättning, är det den tiden som fröjdar mig mest. Förberedelsens ritual: lägga fram de två versionerna av boken jag valt - en engelsk och den andra fransk- papperen, anteckningsblocket som kommer att fyllas av noter, blyertspennorna 2B med pennvässare och Pearl-suddgummi, pennorna. Städandet av läsrummet: damma av sidobordet, dammsuga gardinerna och den urgamla fåtöljen, marinblå chenille med knutna fransar som hänger från armstöden. På dagen för skapelsen, den förste januari, börjar jag morgonen med ett ceremoniellt bad, en ritual av skrubbande och tvättande, efter vilken jag tänder två stearinljus för Walter Benjamin.

Låt det varda ljus, säger jag.

Ja, jag är en liten smula besatt. För en icke-religiös kvinna är detta min tro.

Men det här året, för första gången på ganska länge, är jag osäker på vilken bok jag vill arbeta med. Detta år, för första gången någonsin, kanske jag måste börja en översättning medan jag har blått hår. Ojoj.

Jag har bestämt mig för Roberto Bolaños oavslutade roman 2666, men jag när vissa tvivel. Med över niohundra sidor i båda versionerna är det ingen liten bedrift, åtminstone ingen snabb bedrift. Det kommer att ta mig minst två år. Ska jag ta mig an ett sådant långtidsprojekt? Jag menar inte döden. Jag är vid god hälsa och kvinnorna i min familj lever länge. Min mor håller fortfarande på att bli galen.

Låt mig säga såhär: jag drar mig inte för att köpa gröna bananer, men jag håller på att sakta ner. 2666 är ett stort projekt. *The Savage Detectives* krävde nitton månader, och jag tror inte att min arbetstakt är vad den har varit. Så jag tvekar.

Ja, jag är frisk, måste jag påminna mig själv. Vid min halvårskontroll tidigare denna veckan insisterade min doktor på att jag har en järnhälsa. Han har förstås rätt. Och jag är tacksam för det, men vad han borde ha jämfört med är rostigt järn. Jag känner mig oxiderad. Vad var det Yourcenar, liksom Hadrianus, skrev om läkare? "En man utövar inte läkekonst i över trettio år utan en del falskhet." Min doktor har praktiserat längre än så. Vi har blivit gamla tillsammans. Han berättade för mig att mitt hjärta är i god form, talade med mig med ansiktet dolt bakom en datautskrift av mina labresultat. Inte ens jag, en luddit, har sett en sådan arkaisk utskrift på årtal. Hans mobiltelefon, en Blackberry som låg på hans skrivbord, var definitivt av senaste modell, vilket borde ha något att betyda. Jag äger ingen. Men så har jag ju heller inget behov av någon mobiltelefon, än mindre en smart dito, för det är ingen som ringer mig.

Snälla, inget medlidande eller låtsat medkännande. Jag försöker inte säga att jag tycker synd om mig själv för att ingen ringer mig, eller värre, att ni ska tycka synd om mig. Ingen ringer mig. Det är ett faktum.

Jag är ensam.

Det är ett val jag har gjort, även om det är ett beslut fattat med få alternativ till hands. Det beirutska samhället var inte förtjust i frånskilda, barnlösa kvinnor på den tiden.

Dock bäddade jag min säng - en enkel, bekväm och ändå målsenlig säng, kan jag tillägga.

Jag var fjorton när jag började på min första översättning, tjuugo tråkiga sidor ur en bok om vetenskap. Det var det året jag förälskade mig i arabiskan - inte den muntliga dialekten, märk väl, utan det klassiska språket. Jag hade naturligtvis studerat det sedan jag var barn, lika tidigt som jag hade studerat engelska eller franska. Ändå var det bara på arabiskalektionerna som vi hela tiden fick höra att vi aldrig skulle kunna behärska detta det svåraste av språk, att hur vi än studerade och övade skulle vi

aldrig kunna skriva så bra som al-Mutanabbi eller, Gud förbjude, språkets höjdpunkt, själva Koranen. Lärarna indoktrinerade eleverna, precis som de hade blivit indoktrinerade när de var yngre. Ingen av oss kan höja sig över att vara misslyckad som arab, vår arvsynd.

Jag hade läst Koranen och lärt mig stora sjok av den utantill, men inget av allt detta studium hade invigt mig i språkets magi – påtvingad inlärninng och magi är varandras raka motsatser.

Jag var sju år när jag hade min första arabiskalektion. Läraren – en bred, glasögonförsedd stammare – slutade stamma när hon reciterade Koranen; ett riktigt mirakel, påstod de andra lärarna. Hon hade lärt sig allt utantill, och när hon reciterade lyste hennes ögon, hennes själtäckta huvud svajade på den darriga halsen och hennes pekpinne vred sig framför henne. På första bänken täckte vi för ögonen varje gång pekpinnen kom för nära, och än i denna dag, när jag sitter i framsätet på en bil när det är ösregn, är jag rädd att vindrutetorkarna ska sticka mig i ögat. Lärarens pinne kanske verkade farlig, men det var inte den hon slog oss med. Om vi gjorde något misstag när vi reciterade eller om en flicka glömde ett ord eller hade svårt att minnas en rad, sögs lärarens kinder in och blev röda, hennes läppar kröktes och krympte, sedan sade hon till barnet att komma fram och sträcka fram sin hand, varefter hon utdelade straff genom att använda det mest ofarliga redskapet, suddaren till svarta tavlan. Det gjorde lika ont som något inkquisitionen plågade folk med.

Som om påtvingad inlärninng av Koranen – påtvingad inlärninng av vad som helst – inte var straff nog.

”Lyssna till orden”, uppmanade hon, ”lyssna till magin. Hör rytmen, hör poesin.”

Hur skulle jag kunna höra någonting när jag antingen hade olidligt ont eller fruktade att jag snart skulle få det?

”Koranens språk är dess mirakel”, brukade hon säga.

Betänk detta: för att höja profeten Moses över alla människor beviljade Gud honom det mirakel som skulle blända människor-

na i hans era. På den tiden var magiker allmänt förekommande i Egypten, så alla Moses mirakler innebar de mest fantasifulla av magiska konster: käpp till orm, flod till rött blod, Röda havet till delning. Under profeten Jesus tid var läkekonsten kung. Jesus helade spetälska och uppväckte döda. Under vår profets tid var poesi föremål för beundran, och Gud beskärde Muhammed, en illitterat man, med undret att ha ett tungomål utan dess like.

”Detta är vårt arv, vår arvedel – detta är vår magi.”

Jag lyssnade inte då. Läraren hade skrämt bort tron ur min själ. Jag brydde mig inte om att Koranen hade dussintals ord för olika sorters vatten, att den använde rytmer och rim som aldrig någonsin hörts förut.

Jämfört med Koranens språk och dess stil ter sig andra heliga böckers stil barnslig. Det sägs att efter att ha kastat en blick i Bibeln utbrast Maréchale de Luxembourg ”Tonen är ju fullständigt förskräcklig! Så synd att den Helige Ande hade så dålig smak!”

Nej, jag skulle kunna göra narr av Koranen för dess barnsligt befällande innehåll, men inte för dess stil.

Till slut var det poesin som öppnade mina ögon, poesin och inte Koranen, som smög sig in i min bakre hjärna – poesin, den korthuggna. Jag är inte säker på att upptäckten av kärleken nödvändigtvis är mer magnifik än upptäckten av poesin, eller mer sinnlig för den delen.

Jag minns poeten som tände gnistan, Antara, den nattsvarta krigar-poeten. Jag kommer ihåg chocken i att ett utdömt språk blev återuppväckt.

Och jag mindes dig då spjuten släckte sin törst

I mig och vita svärd droppande av mitt blod

Väckte längtan efter att kyssa de blad

Som minde om glittret av din leende mun

Fast kanske var det ändå Imru' al-Qays. Han och Antara är mina favoriter bland de sju som tillhör de legendariska Upphängda Odena.

*O min vän, ser du blixterna?
Där är ljuset från dem,
Som två händer skinande bland de höga molnen.*

*Blixten lyser upp himlen, som plötsligt en låga
från munkens lampa
Då han lutar den och dränker in
Med olja den tätt tvinnade vecken.*

*Jag satt med mina vänner för att beskåda stormen.
Hur fjärran var den inte för min blick!*

Språket – vi hör det hela tiden. Nyhetsankare talar klassisk arabiska, liksom vissa politiker och definitivt lärare i arabiska, men det som spottas fram ur deras munnar låter konstigt och malplacerat jämfört med vårt organiska libanesiska talspråk, vår hemmagjorda, hemvävda dialekt. Tevehallåor och radiopratare låter utländska i mina öron. Men de där tidiga dikterna, de är alkemi, någonting mirakulöst. De öppnade mina öron, öppnade mitt sinne, som blommor i vatten.

Ändå var min första översättning inte någon dikt utan tjugo tråkiga sidor. I den skola jag gick lärde man sig naturvetenskapliga ämnen på franska. Arabiska användes sällan för fysik, kemi eller matematik i några av skolorna i Beirut, vars huvudsakliga läroplan alltid har varit samstämmighet gentemot samfunden. Det verkar som om arabiska inte anses vara ett språk för logik. Ett skämt som brukade höras ofta när jag var barn, och troligen fortfarande gör det: definitionen av parallella linjer i geometriböcker i Saudiarabien är två raka linjer som aldrig möts såvida inte Gud i all sin härlighet befäller det.

De tjugo sidorna var en kuriositet, jag ville prova själv. Min första översättning lät konstig och malplacerad den också.

De följande översättningarna blev bättre, hoppas jag.

Med bättre menar jag att jag inte längre kände mig så obekvämt med att skriva mitt namn på det jag hade översatt som jag gjorde i början.

Min far döpte mig till Aaliya, den höga, den som är ovanför. Han älskade det namnet och, sade man jämt till mig, älskade mig ännu mer. Jag minns inte. Han gick bort när jag fortfarande var i koltåldern, bara några veckor innan min andra födelsedag. Han måste ha varit sjuk, för han dog utan att ha befruktat min mor med ännu ett barn, som han hade bort, som förväntades av honom, särskilt som jag var flicka och förstfödd. Mitt land försökte i slutet av 1930-talet fortfarande dra sig ut ur trettonhundratalet. Jag är inte säker på att det lyckades i någon mån. Min far var knappt nitton när han gifte sig och tjuogoett när han dog, och min mor blev änka vid arton. De skulle tillbringa eoner av tid tillsammans. Så blev det aldrig.

Vad skulle man göra med en ung änka? Familjerna höll samråd. Min mors familj som hade trott att de hade en mun mindre att mätta, hade nu två till. Det sägs att min morfar antydde att de hade fått en felaktig förebild. Familjerna beslutade att den unga änkan skulle giftas bort med makens bror och försöka en gång till, förutom att hon inte skulle få en andra hemgift, hennes bröllopsgåva. Tre månader efter att min far gick bort – en tremånaders kanonisk tid – knäböjde min mor underdånigt framför en sheikh och såg på medan hennes far och hennes andra make undertecknade kontrakten.

Med tiden fick jag fem halvsyskon, varav inget som jag kom att stå särskilt nära. Sex barn, ett rum, tre smala knöliga madrasser på golvet; horisontella kampsportsslagsmål under natten, gäspande blåslagna kroppar på morgonen.

Min farbror-far var snäll, om än inte särskilt kärleksfull eller ömsint. Han ägnade föga uppmärksamhet åt sina barn, och ännu mindre åt mig. Jag har inga foton av honom, så i mitt minne är hans ansikte alltid dolt. I varje hågkomst av någon barndoms-scen är min styvfars ansikte det minst detaljerade, det som är

mest utanför fokus; när jag tänker på honom har mina minnesögon grå starr.

Hans enda remarkabla egenskap var hans outtröttliga fjärtande, vilket han inte hade någon ambition att kontrollera. Luncher och middagar, när familjen satt på golvet runt omkring honom, var outhärdliga. Pojkarna älskade det, men jag kunde knappt äta efter att han hade släppt väder. Det är förmodligen därför jag har varit mager i hela mitt liv. Än idag finns det vissa mänskliga lukter som får min mage att vända sig.

På sin dödsbädd, under en natt berusad av cikador, när familjen satt i hans rum, kallade han på vart och ett av sina barn för att erbjuda slutlig visdom, men han glömde att kalla på sin yngsta dotter och mig. Den yngsta var utom sig, och alla försökte trösta henne. De omslöt henne, ojade sig över henne, överhöljde henne med blidkande ordstäv, räckte henne sina näsdukar. Jag var inte förtvivlad och ingen tröstade mig. Ingen räckte mig en näsduk, inte ens en servett. Han hade ingen visdom att erbjuda mig, det hade ingen i min familj.

Jag är min familjs appendix, dess onödiga bihang.

Jag giftes bort vid sexton, plockad omogen ur skolan, det enda hem jag någonsin haft, och given till första bästa opassande friare som dök upp vid vår dörr, en man liten både till kropp och själ. Äktenskapet är en ytterst oangenäm institution för en ung människa. Vi flyttade in i hans lägenhet och det tog mindre än fyra år för honom att ställa sig framför mig, såsom lagen krävde, och uttala de mest upplivande av fraser: "Du är skild." Ingenting i vårt äktenskap klädde honom bättre än att lämna det.

Den impotenta insekten steg ut genom dörren, och dessa golv har aldrig behövt känna hans fötter igen. Ung som jag var, fällde jag inte en tår. Jag gjorde vad min natur anbefalld. Jag städade och skrubgade och moppade och desinfekterade tills inte ett spår av honom återstod, ingen doft, inte ett enda hårstrå, inte minsta lilla. Jag tog bort spikarna på väggen där han brukade hänga sin smutsiga hatt och hans stinkande pipor som han trodde gjorde honom distingerad. Med nål och tråd reparerade jag varje hål

i de virkade underläggen som hade bränts av askan från hans pipa. Jag sköljde moskitnätet i blekmedel.

Jag väntade inte på att lukten av honom skulle skingras av sig själv. Jag utplånade den.

Innan han lämnade denna världen gifte denna slöa moskit med dåligt fungerande snabel om sig två gånger och förblev barnlös.

"Kvinna, du är frånskild." Han kunde naturligtvis ha gift sig över mig och hämtat hem en andra fru till vårt smuliga näste. Att ha mer än en fru var inte vanligt i Beirut ens då. Han skulle ha varit den enda i grannskapet med två fruar, men han kunde ha gjort det.

Min mor ville att jag skulle vara tacksam. Han må ha förkastat mig som överflödigt avfall, han må ha behandlat mig som enbart en försumbar produkt av sitt revben, men jag borde ändå ha uppskattat det. "Han skilde sig från dig. Du kan gifta om dig med en snäll änkeman eller kanske en passande friare som har blivit avvisad några gånger. Skatta dig lycklig."

Lycklig? För min mor var det ett snäpp bättre att sitta och patetiskt vänta på en friare än att vara en försummad andra hustru. Hon kunde inte föreställa sig en värld där inte min make hade alla korten på hand. I hennes värld var äkta män omnipotenta, aldrig impotenta. Min tänkte på mig som anledningen till hans förödmjukelse och fortsatte antagligen att skylla på sina andra fruar. Han ville inte riskera att hans kvinnor skulle prata med varandra.

Jag skulle ha älskat att prata med hans andra fru, eller hans tredje. Fortsatte han att bära sin löjligt stora hatt som grymt underströk hans lilla huvud? Jag kunde ha frågat: "Under alla åren av äktenskapet, såg du någonsin hans penis? Fick den där skrumpna saken någonsin halvstånd? När gav han upp? När slutade han upp med sin fumlande förnedring i mörkret? Tog det ett år, sex månader, ett par? Jag gissar att det var högst en månad. Han envisades med charaden i sju månader med mig."

I *Rättsvetenskapen* skrev Kant: "Äktenskapet är föreningen av

två personer av olika kön för åsyftandet av livslång ömsesidigt ägarskap av varandras könsorgan.”

Kant hade förstås inte träffat min man.

Det är klart att precis som Descartes, Newton, Locke, Pascal, Spinoza, Kierkegaard, Leibniz, Schopenhauer, Nietzsche och Wittgenstein, knöt Kant aldrig några nära band eller bildade familj.

Som ung kvinna var jag så frustrerad över att aldrig ha sett en man naken att jag brukade vänta tills min man snarkade innan jag lyfte på täcket, strök eld på en tändsticka innanför det omslutande moskitnätet, och undersökte hans kropp under bomullspyjamasens knappar. Vilken besvikelse att upptäcka en mask i monstrets ställe. Var det den här jag skulle vara rädd för? Den här, fruktbarhetens smedja? Ändå kunde jag inte tygla min nyfikenhet. Ecce homo. Jag tog varje tillfälle jag fick, vid skenet av en tändsticka, inte ett stearinljus, för när den blåstes ut kvickt var röken inte avslöjande. De jämna snarkningarna, den djupa andningen, den förlorade världen av sömn. Inte en enda gång åkte jag dit, blev aldrig upptäckt.

För femton år sedan, vid sextioett års ålder, dog min man, som ensam passagerare på en lokalbuss, med sitt huvud lutat i en underlig vinkel emot det smutsiga fönstret. Bussen körde två fullsatta rutter, med folk som gick på och av, innan chauffören insåg att han var i sällskap med en livlös man. Ibland kommer döden stilla.

För att jag ville lägga honom till vila än en gång, gick jag på hans begravning, hans sista vila. Ingen jämmer eller gråt vid hans begravning. I den öppna kistan låg han död. Någon hade kammat hans hår platt och fult, som om han just tagit av sig sin idiotiska hatt. Sittande runt omkring mig, kunde de sörjande kvinnorna inte låta bli att fnissa och skvallra. Han hade dött med en erektion som inte ville lägga sig, priapism i döds kampen, en ironi värdig Svevo.

I döden triumferade Eros, medan Thanatos gjorde det i livstiden. Min make var en freudiansk dyslektiker.

Döden är den enda utsiktspunkt från vilken livet verkligen kan mätas. Från min utsiktspunkt, och medan jag såg män jag inte kände igen bära bort min exmans kista, bedömde jag hans liv och fann det bristfälligt.

Jag inser att jag inte har nämnt min makes namn. Det är inte avsiktligt. Det är bara det att jag kan kalla honom *min make* och det definierar honom.

Det finns många skäl till att inte namnge en karaktär eller någon man skriver om. Man kanske vill att boken bara ska handla om den huvudsakliga berättaren, eller kanske vill man att karaktären ska förbli efemär, med mindre kött på benen.

Jag har inga sådana skäl, är jag rädd. Han hette Sobhi Saleh, ett tråkigt ljud, tungrott. Tyvärr bär jag fortfarande hans efternamn som ett kors, fastnaglad vid det, skulle man kunna säga. Hans första kan man glömma. Vi kan kasta det överbord under havets vågor, begrava det under Medelhavets gytja. Sobhi. Tvi!

Men när jag just hade gift mig, då hade livet möjligheter. Beirut och den här byggnaden, såg annorlunda ut på det tidiga femtiotalet. En jasmin, som försvunnit för länge sedan, prasslade okynnt framför byggnaden, slösande med doft och blommor när jag steg in där. Tvärsöver gatan stod en akacia som även den är borta, uppdraget med rötterna. Tidigt om kvällarna hade stararnas kvitter i kvarteret ännu inte tystnat. Bland de många definitionerna av ordet *framsteg* framstår "fiende till träd" och "fågeldödare" som de mest lämpliga.

När vi flyttade in dök Hajj Wardeh, med sitt bleka solglasögonförsedda ansikte, en borstig mustasch och minst tre värdiga vårtor, upp med sin familj för att välkomna min make och mig med rispudding och rosenvatten – en opassande dubbel dos, tyckte jag eftersom puddingen hade mer rosenvatten än nödvändigt och mången ros hade nackats för den efterrätten. Jag minns hans perfekt avsmalnande naglar. Jag minns det första hans lilla dotter yttrade: "Men hon är mycket längre än han och magrare." Fadia, alltid talträngd, var sex år då. Jag minns hur generad

hennes far blev och hur hennes mor täckte över Fadias mun.

Hajj Wardeh sade: "Välkommen, familj."

Hans hajj-titel hade han nyligen och stolt förvärvat; han hade precis kommit tillbaka från Mecka.

Mina svarta skor var färgade i terrakotta och jag hade släpat två resväskor och flera knyten, allt jag ägde, tvärs genom stan genom ett buskage av parasollpinjer. Allt jag ägde, inklusive min brudkista: tre klänningar, ett par skor, tre par sockor (inte strumpbyxor), underkläder, två sjalar, en guldkedja, ett armband, en brosch av virkade körsbär, två grytor, ett serveringsfat som var lite sprucket, fem tallrikar, en terrin i koppar och tenn med en slev, ett komplett set silverbestick för tre personer, min fars få saker och två textböcker från det året, som jag visste att jag aldrig skulle använda mer.

Jag kände mig så rik då. Lägenheten kändes så stor och rymlig. Jag ser tillbaka nu långtansfullt.

Från Pessoa: "Ah, det är min längtan efter den jag kunde ha varit som distraherar och plågar mig."

Aaliya, ovanför allt, avskild, lösgjord.

Många muslimska och kristna pilgrimer är mästare i from förställning vilka åtrår titeln men inte vägen. Inte Hajj Wardeh: han förtjänade sin titel. Han levde enligt javertiska principer. I början var han sällskaplig och generös, men så fort min man hade gett sig av ville han inte ha med mig att göra. Jag kunde lika gärna ha burit skötkodräkt. Han förbjöd sina barn att umgås med mig. Fadia som brukade tillbringa all sin tid i min lägenhet började undvika mig och vände ryggen åt mig när jag gick förbi. Om hon var tvungen att prata med mig anlade hon en barsk och myndig ton, som om jag var hennes piga. Hon var bara tio eller elva, och redan en autokrat. Litegrann av den där stridslystna barndomsdespotismen följde med in i hennes vuxna liv – ja, kanske något mer än litegrann.

Trots att Hajj Wardeh vägrade erkänna min existens som person, ställde han sig på min sida när det gällde våningen. Min makes familj ville ha den och hävdade att jag inte hade någon

rätt till den. Min egen familj krävde den och påstod att vem som helst av mina bröder hade mer rätt till den. Men Hajj Wardeh tänkte inte tåla något sådant. Våningen tillhörde min make, och såvida inte hans framtida söner gjorde anspråk på den, tänkte han inte släppa den till någon. Så länge jag betalade hyran betraktade Hajj Wardeh mig som sin hyresgäst.

Mitt hem, min våning: i den bor jag, rör mig och lever mitt liv. Min mans familj glömde bort lägenheten, min gjorde det inte. Min mor kunde inte titta på mig utan att försöka övertala mig att flytta. Mina halvbröder hade stora familjer och bodde i små lägenheter. De hade besvärligare liv, de förtjänade den. Det var min plikt mot familjen. Jag var självisk, okänslig och arrogant. Visste jag inte vad folk sade om att jag bodde ensam? Min mor var det unga Förenta Nationerna: lämna ditt hem, dina bröder har lidit, du har andra ställen du kan åka till, det har inte de, ge dig iväg.

Mer än en gång förbannade mina halvbröder mig. Mer än en gång bankade var och en av dem på min dörr i ett försök att terrorisera mig. Terroriserad blev jag, särskilt i början när jag kände mig som mest sårbar och rädslan för att förlora mitt hem gnagde i mig. Jag kunde befinna mig i lägenheten medan jag åt eller läste när bankandet och okvädingsorden plötsligt bröt ut bakom dörren. Då tog hjärtat ett skutt och kroppen darrade. Ibland, under de första åren jag var ensam, kände jag det som om min själ höll på att vissna, som en kastanj torkande i sitt skal.

Allt det där – bankandet, terroriserandet, mina bröders krav – slutade flera år senare, 1982, under den israeliska belägringen av Beirut. Många av stadens invånare hade flytt och husockupanter var snabba med att bosätta sig i de tomma husen. De av oss som stannade kvar, de som inte hade någonstans att ta vägen, var känslomässigt utmattade, matade men inte mättade av rädsla och adrenalin. I tron att ingen var hemma bröt sig tre män in i min lägenhet i den tidiga gryningen. Jag hoppade ur sängen, fortfarande i nattlinnet. Det hade inte funnits något vatten på

veckor och varken mitt hår eller mitt nattlinne hade tvättats på länge. Jag tog upp AK-47:an som låg bredvid mig på den högra sidan, där min man hade brukat sova många år tidigare. Den höll mig sällskap i sängen under hela inbördeskriget. Barfota rusade jag ut, viftande med geväret. Männen i armékläder kastade en enda blick på den attackerande galna kvinnan och sprang ut genom dörren – och inte tyst, kan jag tillägga. Jag jagade dem, men bara till trappavsatsen, eftersom de redan hade nått bottenvåningen, springande föga spänstigt – tolv lemmar var för sig slarvigt flaxande och ryckande – som tecknade kossor i panik.

Ett skott avfyrat från fjärde våningen skrämde hysterin ut ur mig. Fadia hade siktat mot en av sandsäckarna vid slutet av gatan. Liksom jag hade hon bara menat att skrämma dem, men hon hade faktiskt avfyrat sitt gevär.

”Våga inte komma tillbaka!”, skrek hon. ”Det här är den minsta bössan jag har.” Sedan till sina barn: ”Gå tillbaka in. Det finns inget att se här.”

Inte heller hon hade tvättat sitt Medusa-hår eller sitt trasiga nattlinne på ett bra tag. Hon såg förmodligen lika förskräcklig ut som jag, men som vanligt var hennes naglar oklanderligt manikurerade. Från två våningar nedanför kunde jag notera den fint formade mörkröda nageln på hennes pekfinger som kramade avtryckaren. Inifrån lägenheten skrek hennes man att hon var galen. Hon blinkade med röda ögonlock mot den klara blå himlen. Jag sade åt henne att inte skjuta mer annars skulle israelerna bomba byggnaden. Det tog henne en stund att känna igen mig.

”Det var ett stort gevär du har”, sade hon.

När väl historien om de galna kvinnorna spred sig, menaderna och deras halvautomatiska thyrsi, slutade mina halvbröder göra anspråk på lägenheten.

Aaliya, den upphöjda, den galna.

Jag tänder lampan i läsrummet. Även om klockan knappt är halv åtta är mörkret utanför tryckande. Vintern är i antågande.

Ända sedan jag pensionerades ändras min middagstid med

årstiden. När jag arbetade i bokhandeln brukade jag äta när jag kom hem, alltid vid en bestämd tid. Sedan dess, jag vet inte riktigt varför blir jag hungrig så fort solen går ner och kvällen sänker sig. Min mage har sin egen dygnsrytm.

Jag känner mig trött, men det är för tidigt att gå till sängs.

Jag bestämmer att jag inte ska göra en kopp te. Koffein på kvällen får mitt system ur funktion och jag står inte ut med örtblandningar eller den menlösa smaken av de koffeinfria sorterna. Jag säger det här som om mitt system vore väl balanserat annars.

Av alla ljuvliga njutningar min kropp har börjat förvägra mig är sömnen den dyrbaraste, den heliga gåvan jag saknar mest. Den vilsamma sömnen lämnade bara smulor till mig. Jag sover fragmentariskt, om alls. När jag planerade för mina senare år väntade jag mig inte att spendera varje natt i mitt mörkklagda sovrum med ögonlocken halvöppna, uppallad på ofluffiga kud-
dar, medan jag umgås med mina minnen.

Sömnen, alla gudars herre och alla människors. När jag var yngre kunde jag sova varsomhelst. Jag kunde sträcka ut mig på en soffa, sjunka ner i den, tvinga den att omsluta mig och försvinna in i den somnolenta undervärlden. In i en lyxig ocean dök jag, i dess djup sjönk jag.

Vergilius kallade sömnen dödens broder och Isokrates före honom. Hypnos och Thanatos, Nyx söner. Detta förminskande av döden är fantasilöst.

”Ingenting är ovärdigare för en tänkande människa än att se döden som ett slumrande”, skrev Pessoa. Det grundläggande med sömnen är det faktum att vi vaknar upp från den. Är då uppvaknande en uppståndelse?

På en soffa, i en säng, i en stol, sov jag. Fårorna utplånades från mitt ansikte. Varje tyst tickande från klockan föryngrade mig. Varför är det så att vi vid den ålder vi som mest behöver slummers läkande kraft har som minst tillgång till den? Hypnos tonar bort när Thanatos närmar sig.

När jag planerade för mina senare år hade jag inte tänkt mig att jag skulle tillbringa sömnlösa nätter med att återuppleva tidigare år. Jag hade inte trott att jag skulle sakna bokhandeln så mycket som jag gör. Jag undrar ibland hur annorlunda mitt liv skulle ha varit om jag inte hade blivit anställd den där dagen.

Jag älskar Javier Marías verk. Jag har översatt två av hans romaner: *A Heart So White* och *Tomorrow in the Battle Think on Me*. Jag kan tänka mig en tredje efter att ha läst den franska översättningen av den sista delen av *Your Face Tomorrow*, fast inför mer än trettonhundra sidor kommer jag nog att känna tvekan även för den.

Men jag kommer från ämnet, som vanligt.

I en av sina essäer, menar Marías att hans verk handlar lika mycket om vad som inte hände som om det som hände. Med andra ord, de flesta av oss tror att vi är de vi är på grund av de beslut vi har tagit, på grund av händelser som format oss, på grund av val som de runt omkring oss gjort. Vi tänker sällan på att vi också är formade av de beslut vi inte tog, av händelser som kunde ha ägt rum men inte gjorde det, eller på vår brist på valmöjligheter, för den delen.

För mer än femtio år sedan, en dyster dag när hoppet följde min puttefnask till exman ut genom dörren, åtminstone tänkte jag så då, tog min vän Hannah mig i handen och ledde mig till en bokhandel som ägdes av en släkting till henne. Släktingen, ett kusinbarn, hade öppnat bokhandeln lite på skoj, en affär i markplanet med ett bristfälligt skyltfönster i en bedrövlig byggnad en bit ifrån huvudgatan och inga gångtrafikanter. Där fanns fler fåniga uppstoppade leksaker än där fanns böcker, och allting var täckt av damm. Bokhandeln hade ungefär lika många chanser att lyckas som jag hade.

Trots allt det var flintan som tände en gnista i min själ det stora, mörkt fläckade ekskrivbordet där ägaren satt. För en nästan medellös frånskild tjuugoåring verkade det så storslaget, så lyxigt

att sitta bakom ett sådant skrivbord – någonting att sträva efter. Jag behövde storvulnhet i mitt liv.

Hannah sade till sin släkting att han borde anställa mig, och han upplyste henne om att han ville anställa någon med mer erfarenhet och, inte minst viktigt, med mera klass. Han pratade som om jag inte var där, som om jag var osynlig, som om hans ansikte var gömt bakom en perforerad utskrift. Hannah, min vappdragare, tänkte inte acceptera ett nederlag. Hon förklarade att jag älskade böcker och läste konstant, att jag visste mer om dem än han någonsin skulle göra, och, inte minst, att jag kunde damma och städa och skrubba och moppa. Han skulle få den renaste bokhandeln i staden, föll jag in, den mest blänkande, en diamant. Jag skulle få bort den syrliga och unkna lukten. Han låtsades fundera över erbjudandet innan han beslutade att anställa mig för tillfället (fortfarande vänd till Hannah och inte till mig), tills han kunde ta in någon annan som kunde vara bokhandelns ansikte.

Vad jag inte visste då var att det första ansiktet han hade erbjudit jobbet till tillhörde en söt flicka vars familj hade en sådan klass att de emigrerade till Brasilien och att en av deras ättlingar hade blivit guvernör i São Paulo. Flickan reste utan att någonsin ha visat sig i bokhandeln. Den andra dök heller aldrig upp; hon gifte sig och behövde inte eller ville inte längre bli anställd.

Om någon av dessa kvinnor hade kommit dit skulle mitt liv ha blivit helt annorlunda. Jag insåg inte hur dessa två öden hade spelat in i mitt förrän för några år sedan när ägaren nämnde det i förbifarten. Han hade inte ett ögonblick trott att jag kunde göra jobbet. Att jag lyckades tillskrev han sin ihärdiga upplärning.

Jag arbetade för paperback-dilettanten i femtio år, och mitt ansikte var det enda som förknippades med min bokhandel.

* * *

Det där stora, mörkfläckade ekskrivbordet jag en gång längtade efter står nu bra placerat i mitt arbetsrum, bakom det ett fönster

som släpper in det tidiga kvällsmörkret, och bredvid det finns mina överfyllda bokhyllor. När ägaren, min chef, dog för fyra år sedan, stängde familjen bokhandeln och sålde böckerna och inventarierna för en spottstyver. Så kom skrivbordet att bli mitt.

Så trygg jag kommer att känna mig när jag väl påbörjar min översättning, så skyddad, sittande vid detta skrivbord i den mörka kvällen, som Sebald såsom Jaques Austerlitz beskrev det, sittande vid detta skrivbord "och betraktade spetsen på min penna i lampljuset följande dess skugga, såsom av sig själv och med fullkomlig exakthet ... från vänster till höger" - höger till vänster i mitt fall - "rad för rad, på det linjerade papperet".

På denna skönhet i ek placerar jag anteckningsblocket, bredvid bläckpennorna, bredvid blyertspennorna. Jag skruvar isär den första pennan, en gammal Parker, och kontrollerar bläcket. Det valnötsformade bläckhornet, en falsk antikvitett av porslin och koppar, är slösande fullt. Det är alltid en härlig spänning när jag förbereder ett nytt projekt. Jag känner mig hemma i mina ritualer.

Det som är äkta antikt på bordet är en seriebok, en illustrerad *A Tale of Two Cities* på arabiska, inslagen i röd cellofan. Dess värde är endast sentimentalt. Den var bedrövligt skadad - fyra sidor som saknades, två sönderrivna, andra vattenfläckade - när jag fick den för ungefär sextio år sedan.

Det var sommar och jag var tio år. Min mor tog sina barn till stadsparken i Beirut. Jag hade bara tre halvbröder då, tror jag, den yngsta fortfarande i barnvagn. Jag minns kanske inte mina syskon så värst bra, men dagen minns jag och klänningen jag hade på mig, min finaste, i blå taft med vita detaljer. Det hörde en vit plasthandväska till som inte gick att knäppa upp, och den var för liten för att rymma någonting mer än ett enstaka tuggummi. Jag kommer ihåg att jag höll den fastklämd vid min högra höft hela tiden. Jag minns himlen som klar och blåsig och att solen var loj och likgiltig, varken för varm eller för skarp. Mor - nerhukad, med knäna ihop och båda fötterna på marken - satt på en träbänk som var brunmålad och saknade en bräda i ryggstödet.

Mina halvbröder och jag samlades omkring henne, som planeter runt vår trötta stjärna. Schas, schas. Hon ville få iväg oss. Vi var inte vana att vara med främlingar.

Med trevande steg och små fötter drog jag mig därifrån, långsamt och tvekande, men jag gjorde det.

En pojke med kastanjebrunt hår, knubbig och blek, med ögon vars färg var som nypressad olivolja, satt övergiven, helt ensam på en bänk, längtansfullt betraktande klungor av öronbedövande högljudda barn som for omkring på cyklar, trehjulingar och de där röda minibilarna utan huv eller golv. Den ensamman pojkens såg ut att vara några år yngre än jag. Hoprullad i handen hade han den tecknade boken som ligger på mitt skrivbord nu.

Jag avundades honom. Jag ville ha den där serieboken mer än jag någonsin velat ha något.

Jag frågade honom om han ville leka. Jag använde ordet leka, det minns jag, och gav honom möjligheten att välja vilken lek han ville. Han sken upp och rodnade som om han druckit ett glas Bordeaux. Han ville leka, det ville han verkligen. Han nickade och nickade och nickade. Jag frågade om han var villig att dela med sig av sin seriebok. Han hade inget emot det alls, han lät mig hålla den. Min klänning hade inga fickor eftersom det hörde en handväska till som inte gick att öppna. Jag gav den till honom, min handväska. Ett rättvist byte, eller hur? Han lade den på bänken och ingen av oss noterade eller brydde sig när den försvann. Vi lekte tafatt. Mina halvbröder kom och var med, och andra också. Han hade roligt. Han lämnade oss och höll i sin mors hand vilt vinkande adjö med ett brett leende som gjorde hans dubbelhaka till trippelhaka. Jag minns hans muntra ansikte, hans glädje och hans ljuvliga leende än i denna dag. Det måste finnas en anledning till att detta har levt kvar så tydligt i mitt minne.

Jag gick hem med min seriebok och mor gav mig en utskällning för att jag tappat handväskan.

Hur skulle jag någonsin växa upp och bli en riktig dam?

Det finns en annan relik på skrivbordet, fast inte lika gammal,

en souvenir från krigsåren i Beirut: ett exemplar av Calvinos *De osynliga städerna*, bränd i nedre högra hörnet, men bara den bakre pärmen och de följande tjugotvå sidorna. Framsidan är oskadd. Jag läste den boken vid stearinljus medan folk dödade varandra utanför mitt fönster. Medan min stad brann, råkade jag ut för ett brandmissöde, något som verkar ha hänt regelbundet för Joseph Conrad – brandmissöden, inte de brinnande städerna.

Den brinnande staden, vilken tid det var! Jag måste nämna här att bara för att jag sov med en AK-47:a istället för en make under kriget betyder det inte att jag är galen. Att äga en automatkarbin var inte ett tecken på galenskap. Man var tvungen att bedöma situationen. I början av inbördeskriget brukade jag gå ner till garaget nedanför byggnaden bredvid när bombandet började. Vårt hus hade inget eftersom det var ett decennium äldre. Jag hata- de de där nätterna. Folk som bodde i kvarteret satt rädda och sömnberövade, runtomkring i det råttglänsande garaget i opas- sande klädsel: nattlinnen, boxershorts, undertröjor och håliga strumpor. Jag tillbringade många nätter där i början av kriget, tills en dag 1977, medan jag var där nere, en grupp palestini- er bröt sig in i min lägenhet, genomsökte mina tillhörigheter och en av dem tömde sin avföring på golvet i pigbadrummet. Det var det första inbrottet.

Man skulle kunna tro att palestiniern valde att inte använda toaletten för att jag inte hade något rinnande vatten. Han kunde ha tyckt att det var honom ovärdigt att använda spannen med blått vatten – jag hade hängt toalettrensörare inuti den – för att spola. Men nej, det var inte ovanligt för män att göra så. Israeler- na lämnade sin skit i hus de bröt sig in i, palestinierna lämnade sin skit, och libaneserna, iranierna, syrierna, kristna, judar och muslimer. Ty för mannen skulle denna drift, vilken hade ned- lagts i hans celler vid Skapelsen, för alltid bli bestialiskt lössläppt i krigföring. Den sade: *Jag var här, vare sig ni gillar det eller inte.* Jag har hört att småbarn i Kina inte har blöjor, deras byxor har en vertikal öppning längs baken som gör det lättare för dem att

huka sig och bajs. Alla soldater borde ha byxor med slits.

Någon sket i min lägenhet. Jag skaffade mig en Kalasjnikov.

Jag väntade på ett uppehåll. Efter den händelsen kunde jag inte sova på tre nätter, och steg inte längre ner i grannhusets inandöme när bombandet tilltog i tyngd och styrka. Jag valde att hellre dö med min lägenhet än att leva utan den. I morgonens ytterkant hukade jag bakom mitt fönster och observerade tonåriga thanatofiler med halvautomatvapen som sprang i sicksack som kackerlackor. Månsken på utslitna gevärspipor. Medan nebulator av lågor färgade den indigoblå himlen såg jag stjärnor som blinkade klenroget mot hybrisen nedanför. Min fotogenlampa som jag satte på sparlåga surrade hela natten, fungerade som vitt brus. Jag väntade och väntade, medan en tickande klocka vars visare glimmade i självlysande limegrönt höll mig sällskap. Jag satt vid fönstret, med hushållssysslorna ogjorda. På min klumpiga soffa bredvid min ännu klumpigare teve, såg jag min stad, min nekropolis, grillas och falla sönder.

På morgonen då det var eldupphör nummer 53.274 (den tidigare varade hela trettio sekunder, den dessförinnan troligen ännu kortare – okej, okej, jag överdriver, men det var förvisso mer än etthundra eldupphör fram till 1977, två år in i kriget) bytte jag från nattlinne till en skär träningsoverall och espadriller. Tvärs över gatan spelade de dexedrinpåverkade thanatofilerna poker, med tändstickor som spelmarker, på ett hopfällbart bord klätt med grön filt och tunna ben. De satt där framför herr Azaris speceriaffär, det sanna lakmusprovet på huruvida ett vapenstillstånd skulle vara – affären, inte kortspelet, för herr Azari hade nära förbindelser med flera milisledare. Affären var krigets vindflöjel. Om dess giftgröna jalousier var stängda, vågade sig ingen ut ur huset. Om de var öppna, var kvarteret inte i någon överhängande fara. Jag räknade till fem kulhål spridda över metalljalousierna. Herr Azari vinkade åt mig, vill tydligen prata, men jag bara nickade i hans riktning och skyndade mig förbi. Jag förebrådde mig själv för att inte vara vänligare, för att inte anstränga mig mer att få honom att tycka om mig, eftersom han

hamstrade mat och vatten från sitt magra varulager och erbjöd det till sina favoritkunder. Jag resonerade som så att jag nog aldrig skulle bli en. Hans favoriter erbjöd honom hemlagade rätter, och jag var en medelmåttig kock. Men jag hade tur, för Fadia såg till mig. Fadia var alla gånger kvarterets bästa kock, och matade honom konstant. Sedan kriget började hade han gått upp femton kilo. Jag var kanske inte Fadias favorit, men jag var hennes granne och hyresgäst (hon hade ärvt huset efter sina föräldrars död). Några morgnar i veckan vaknade jag och fann vid min ytterdörr ett par flaskor vatten, kanske en säck ris och ibland en påse färska tomater eller några apelsiner. Efter nätter när striderna hade varit värre än vanligt brukade hon lämna en tallrik med samma rätt som hon hade gett herr Azari. Vid första tuggan blev jag gudfruktig och bad för hennes inträde i Paradiset eller Guds famn eller vilket skönhetspa hon än valde.

Istället för att gå och öppna bokhandeln tog jag en smutsig minibuss till Sabra. Ingen libanesisk bil skulle köra in i det palestinska lägreets labyrinter när väl kriget hade brutit ut, så jag hoppade av vid ingången. Jag behövde Theseus och Ariadnes kunskap, inget garnnystan för mig, så jag sökte Minotaurus, inte för att döda honom, utan för att be om hans hjälp. Jag sökte Ahmad.

Ahmads mor bodde i ett skjul, eller, för att vara mer exakt, i ett uselt bygge som bestod av en betongvägg till vilken tre sidoväggar av asbest och korrugerat järn var fästade, med ett plåttak överst. Dess dörr, av plåtbitar, hade inga gångjärn. Man bara flyttade den när man gick in eller ut och satte dit den när man var igenom. Något lås behövdes inte eftersom grannarna bodde ovanpå varandra, så om något fattades visste alla vilken granne som hade lånat vad. Jag hade varit där en gång förut, för åratals sedan, då sex personer bodde i skjulet. Jag skulle bara lämna en bok, en present till Ahmads sjuttonde födelsedag, och gick inte in fastän hans mor, vänlig och blid dåförtiden, insisterade på att jag skulle hedra henne med min närvaro i hennes hus.

Vad som varit svårt innan kriget, att navigera bland gyttrötter av gränder, hade blivit en sann prövning. Vattenpölar som brukade bildas bara efter regnskuror hade blivit permanenta sjöar av avloppsvatten, med en kvävande stank. Mina låar värkte av att sträckas ut onaturligt med varje pöl-undvikande steg. Jag måste bana mig väg runt högar av kasserade möbler, ruttnade bjälkar, trasiga tallrikar och krokade silverbestick. En jättelik eukalyptus, till synes det enda levande inom synhåll, bidrog till de förvirrande lukterna (skit och Vicks); den frodades i sin exotiska miljö och skuggade de omgivande skjulen av tegelsten, av cement, av aluminium och till och med papp. Som en glad och nöjd invandrare, stolt över sin bedrift och prakt, skulle trädet troligen ha skrattat åt förslaget att återvända till Australien. Dess sorgsna gröna nyans tedde sig klar mot det färglösa, allt i slitet grått och smutsvitt. Om bara någon hade planterat en bouganvillea; den skulle ha frodats i dessa fruktbara skrevor.

När Ahmads mor, som hade förvandlats till ett litet knippe av ryckiga gester och förbannelser, öppnade plåtdörren, sade hon att hennes otacksamme son inte hade bott där på årtal. Jag skulle säga åt den hårdhjärtade modershataren att den kvinna som hade fött honom, kvinnan som bar honom i nio smärtfyllda månader och sörjde för alla hans behov när han växte upp, behövde bröd.

Ahmad hade kommit upp sig här i världen, bort från Sabra.

Förlåt en kort utvikning här. Det är bara för att ge er en fylligare bild av Sabra.

Många år senare, efter kriget, i mitten av nittioalet bad en lokal konstnär mig om hjälp att sälja en trycksak i form av en karta över Beirut och dess förorter som han kärleksfullt hade målat för hand. Han var tydligt betagen i vår stad. Han hade målat Beirut som om det var hela världen, komplett i sig själv, med varje kvarter som ett eget land med sin egen färg, vägar som gränser, med minsta lilla gata dokumenterad, varje gränd, varje hörna. Han hade till och med ritat in små hydrografiska symbo-

ler (svärdsiljor) där alla brunnar antas vara – Beirut, vars namn härleds från ordet *brunn* på de flesta semitiska språk på grund av den rika tillgången på grundvatten.

En komplett sfär, Beirut som hela jordgloben, hela världen. Konstnären skapade till och med en grönlandseffekt genom att dra ut longitudernas linjer upptill och nertill, med ökande förvrängning av storlek om man rörde sig norr eller söder om staden. På kartan fanns Beirut utanför Libanon, åtskild, inte en del av Mellanöstern. Hon var hel.

Som beirutbo alltigenom som under ett långt liv bara har tillbringat tio dagar borta ifrån sin stads modersbröst (Grünbein: "Resande är en försmak av helvetet"), tyckte jag kartan var ett mästerverk, ett slående, lysande inspirerat arbete. Ju mer jag prisade den desto bredare blev hans leende. Vi stod sida vid sida i min bokhandel och stirrade på den tryckta bilden jag hade hängt på väggen. Han försökte tända en cigarett men hans hand skakade för mycket. Jag sade att han inte fick röka härinne. Han erkände att han var nervös. Jag ledde ut honom, med kartan i hand. "Låt oss titta på den i Beiruts dagsljus." Framför skyltfönstret skakade han av sig sitt obehag och återvann självförtroendet. Jag lade märke till att Sabras gator inte var namngivna och var mindre beskrivna än andra gator.

"Jag försökte", sade han, "men allting jobbade emot mig. Gatorna var obeständiga, förvandlade sig på natten till något annat som för att lura mig." Böckerna bakom glasrutan var vittnen till det han sade härnäst: "Gatorna och gränderna i Sabra förökar sig som råttor – som råttor, faktiskt."

Han hade målat Sabralägret i en mycket ljusst blå färg, som den sibiriska tundran på vissa kartor. Kartografen måste ha varit ovillig att inkludera lägret på sin karta. Jag funderade på att ge honom Bruno Schulz bok, som beskriver en liknande situation: "På den kartan sken området där Street of Crocodiles låg med den vita tomhet som brukar utmärka polarregioner eller outforskade länder, så gott som helt okända."

Ah, *Cinnamon Shops* är fortfarande en av mina favoritböcker.

Kartan över Beirut hänger fortfarande på min sovrumsvägg.

Sabra? Jag har inte åkt tillbaka dit.

Tillbaka till Ahmad. Jag mötte honom första gången när han var en timid tonåring 1967, gänglig och spinkig, som en person ur en Tjechov-novell, med fjunig skäggstubb och kuffiyeh, i ett försök att efterlikna sin hjälte Yasser (George Habash och Folkfronten, som höll på att bildas samma år, skulle inte komma in i hans liv än på ett tag). Han bar hornbågade glasögon som var för stora för hans ansikte. Jag lade inte märke till att han stod framför mitt skrivbord förrän han hummade. Jag möttes av lukten av lakrits och anis, hans tandfördärvande karameller. Han hade blivit skickad till mig av en annan bokhandel i staden, där de sagt att ingen annan kunde hjälpa honom. Han letade efter en bok av en italienare, men kom inte ihåg varken titeln eller författarens namn. Jag sade till honom att han fick ge mig lite mer att gå på. Italienare hade skrivit böcker i hundratals år.

Han sade: "Hjälten i boken var ingen hjälte, han dödade många ödlor."

Jag skrattade inte, men mina ögon måste ha förrått mig. Han rodnade och tog ett steg bakåt. Jag gick med honom till en hög och räckte honom *Anpasslingen* av Moravia.

"Ödlorna kommer på de första sidorna av boken", sade jag.

Han höll den i sina händer som om den vore Koranen. Hade jag den på arabiska? Jag trodde inte att den hade blivit översatt (jag tänkte inte översätta den för jag tyckte att den var didaktiskt slätstruken, och skulle inte ha visat honom översättningen även om jag nu hade gjort en). Hans engelska var inte särskilt bra.

"Jag är inte någon lärare", sade jag. "Att läsa en bok skulle absolut hjälpa upp din engelska."

Var det okej för mig om han undersökte den för att se om han kunde läsa den?

Jag återvände till mitt skrivbord. Han satt på golvet lutad mot en bokhylla, med benen utsträckta framför sig och gummysulorna på hans skor stack ut, iögonfallande synliga. Tre böcker

stack också ut, *As I Lay Dying*, *Goodbye Columbus*, och *A Moveable Feast*, varav de två senare just hade kommit till Beirut. Åtskilda av andra bokryggar bildade de en triangel som flöt ovanför hans huvud. Det var först då jag insåg att han inte hade råd att köpa en bok, någon bok över huvud taget. Armébyxorna han hade på sig var varken ett mode eller en politisk markör – de var billiga.

Jag frågade om han hade dödat ödlor när han var pojke. Han frågade om betydelsen av ordet *magpie* (*skata*), ordet *austerity* (*stränghet*), och ordet *covet* (*åstunda*).

Jag tyckte om honom.

Han älskade boken, läste ut den på tjugotre dagar (bokhandeln var inte öppen på söndagar). Han dök upp varje eftermiddag, satt på samma ställe. Vid det sällsynta tillfälle då jag hade en kund när han kom, nickade han generat och tassade fram till Moravias bok, som han hade satt tillbaka på sin plats dagen innan. In på den andra veckan började han göra ett och annat i affären och den fjärde veckan skrev han under leveranser. Jag försökte få honom anställd, men ägaren vägrade. Jag behövde hjälpen. Jag var ju den enda anställda. Om jag var sjuk var det ingen som öppnade bokhandeln.

”Ge honom en del av er lön”, svarade ägaren. ”Bokhandeln är inte en lukrativ verksamhet. Det är ett kärleksarbete.”

Inte riktigt. Jag sörjde för arbetet, jag sörjde för kärleken, och han åtnjöt den flyktiga statusen av att äga en bokhandel. Ahmad arbetade i bokhandeln i fyra år utan lön. Han verkade inte ha någonting emot det. Han hjälpte mig närhelst han kunde och satt på sin plats och läste under lugna stunder. Han kom och gick som han ville, kanske inte var så punktlig, men glödande hängiven bokhandeln och sitt läsande, och förtvivlat mån om att bilda sig. När jag ursäktade mig för att låta honom jobba utan betalning, svarade han att söner alltid arbetade utan kompensation.

En dag beslöt han att måla affärens insidor. Han hade kommit över tre gratis burkar ljus lavendelfärg. Tydligen hade någon i flyktinglägret köpt dem billigt innan hen insåg att ingen skulle

vilja ha sina väggar i den färgen. Ahmad lämnade utrymmet bakom bokstaplarna omålade för att vi inte hade färgburkar tillräckligt. Jag älskade färgen och behöll den tills bokhandeln slog igen och jag gick i pension.

Jag litade på honom. Några unga män brukade droppa in i bokhandeln innan han kom, ensamma eller i grupp, utan en tanke på att köpa någon bok. Med en ensam kvinna i affären kunde en pojke öva sig i flirtande, pröva lyckan. Jag handskades med dem genom att ignorera dem. De var harmlösa men jag fann dem irriterande. Min vän Hannah, som ofta hälsade på mig i affären, fann dem roande. Hon inlät sig inte med dem, men hennes ansikte sken upp om någon av killarna steg in. Ahmad däremot tyckte att de var oförsänkda. Han blängde på dem, följde efter dem tills de störande lämnade bokhandeln. En gång när han hade jagat iväg två tonåringar frågade Hannah om han var säker på att de inte hade tänkt köpa någonting.

”De vill bara besvära respektabla damer”, sade han.

”Är du säker på att respektabla damer inte vill bli besvärade?” sade hon. ”Jag vet ju inte hur det är med Aaliya, men jag kanske vill prata med en ung, snygg man, bara några ord här och där.”

Han tittade upp och log för första gången den dagen medan hans glasögon gled ner en aning längs näsan.

”Om ni pratar med någon”, sade han, ”skulle ni inte bli av med honom. Han skulle aldrig gå.”

Han lämnade mig någon gång 1971 därför att de traumatiska händelserna under Svarta September föregående höst tvang honom att omvärdera sina prioriteringar. Massakrerna i Jordanien övertygade honom förmodligen om att böcker inte skulle öppna dörren till hans cell. I den här världen skulle ett politiskt ideal – kunde ett politiskt ideal öppna fängelsedörrarna på vid gavel. Jag sörjde förlusten av honom.

Fastän jag tror att valet av den första boken, den bok som

öppnar ens ögon och livar upp ens själ, är lika ofrivilligt som den första förälskelsen, önskar jag ändå att han hade valt en annan. Han älskade *Anpasslingen* och såg sig själv som helt olik dess protagonist, men i ljuset av vad han skulle mogna till att bli senare i livet verkar valet som patetiskt förutsägbart, nästan en kliché. Den Folkliga Fronten för Palestinas Befrielse, så marxist-leninistisk som den nu ansåg sig vara, var en spegelbild av Mussolinis Fasci Italiani di Combattimento. Politiska partier må gräla, skrika och förolämpa; det är ändå inget annat än Narcissus fåfänga gestikulerande vid dammens spegelbild.

Ahmad var säker på att han var annorlunda än Marcello, huvudpersonen i *Anpasslingen*, som inte har någon moralisk kärna, som är en efterföljare, som inte har någon självständig personlighet. Ahmad påstod sig vara individualist.

Det finns inget mer konformistiskt än en som stoltserar med sin individualitet.

Låt mig gå tillbaka till händelserna under Svarta September, inte så mycket för att måla upp det politiska eller historiska landskapet, även om de kan ha varit nog så viktiga för att förändra Libanon och kasta ner det i inbördeskrigets avgrund, men för att visa förändringarna hos Ahmad. Jag vill måla förvandlingen av hans ansikte.

Jag känner bara till hans bakgrund i stora drag. Hans familj kom från en liten by öster om Haifa, fördrivna av Yishuv under 1948 års Nakba (hans benämningar, inte mina). Byn blev jämnad med marken och utplånad från allt utom bybornas minnen. Han föddes i Sabra. Hans familj, morbröder och mostrar, skingrades till flyktingläger i södra Libanon, Jordanien och Västbanken.

I september 1970 rådde tumult i Jordanien. Palestinska fe-dayin satte igång aktioner från det landet, och Israel hämnades – överdrivet, vilket alltid varit dess sed – genom att bomba Jordanien. Palestinierna styrde praktiskt taget landet, som en stat i staten. Med känslan av att vara hotad förklarade kung Hussein krig mot dem. Konflikten, döden och dödandet, fortsatte fram

till juli 1971 med fördrivningen av PLO och tusentals palestinska krigare till Libanon.

Vilken tur vi hade.

Under den här perioden förändrades Ahmad. Han ansåg att kungen var en israelisk agent, en amerikansk lakej. Om broder kunde döda broder, då var alla misstänkta, alla och envar. Han var förkrossad. Om han varit tystlåten innan blev han nu praktiskt taget stum. Han var inte butter av sig som tonåring, men blev det. Han slöt sig inom sig själv. Hans himmel förmörkades.

Men hans ansikte.

Hans ansikte.

Joseph Roth skrev en gång: "Det tar lång tid för män att få sina särskilda ansiktsdrag. Det är som om de var födda utan sina ansikten, sina pannor, sina näsor eller sina ögon. De får alla dessa under tidens gång och man måste ha tålmod; det tar tid innan allting har samlats ordentligt."

Ahmad fick sina ansiktsdrag under Svarta September. Hans ögonbryn växte ihop och blev nästan ett, vilket gav honom ett uttryck av permanent stelhet. Det fanns inget behov av tålmod innan allting hade samlats. När förvandlingen väl hade börjat, var den snabb och skyndsam. Jag kunde nästan se varje ögonbrynshår sys över hans näsrygg. Besvikelse gömde sig i de små fårorna i pannan, vrede i mungiporna. Hans ögon mörknade, huden drog ihop sig, han förlorade det lilla valpfett han hade haft och benen under hans ansikte blev mer markerade. Fjunet på hakan blev ett skägg.

Under en tid dök han fortfarande upp i bokhandeln, men han var inte längre tillgänglig. Det var som om jag hade blivit en del av problemet, någon att misstro, den andre. Vi delade samma utrymme men inte längre uppmärksamheten, empatin eller kamratskapet. Vi var som ett gift par. Jag förstod inte varför han fortsatte komma tillbaka de där månaderna efter Svarta September, men jag ville det ändå. Jag kände att han hade ett behov av att jag skulle finnas där på något oförklarligt sätt.

En dag steg han in i bokhandeln med en mycket tjurig uppsyn, och jag såg att förvandlingen var fullständig. Han ångade av testosteron. Jag lade också märke till att armébyxorna inte längre var av den billiga sorten. Jag kände mig förkrossad.

Jag såg på honom uppifrån och ner, från stövlarna till hans kuffiyeh. Han flinade, vände sig om, visade sin ryggtavla och gick ut ur bokhandeln.

Han lämnade mig.